

Odessalaisia muotokuvia

Kaupungin muodostavat sen asukkaat.

Kaikki muu – muistomerkit, rakennukset, kadut, historia, taide, kulttuuri – on toissijaista ja rapistuu sitä mukaa, kun väestö katoaa. Vakuudeksi tästä riittää, että vilkaisee arkeologian oppikirjaa tai tekee matkan Kreikkaan.

Odessa on yhtä kuin odessalaiset.

Ne, jotka asuvat siellä nyt. Riippumatta siitä, missä päin maapalloa he tällä hetkellä asuvat tai siitä, mihin heidät on viimeisen kahdensadan vuoden aikana haudattu.

Babel, Utesov, Bagritski.

Richelieu, De Volan, Marazli.

Utotškin, Vodjanov, Oistrah.

Filatov, Nikitin, Žitkov.

Sekä muutama miljoona muuta tämän määrätyn eteläeurooppalaisen kansallisuuden edustajaa, jotka jätämme nimeämättä ainoastaan tilan, ei lahjakkuuden puutteen, vuoksi. Lienemme yhtä mieltä siitä, että ilman heitä kuvasta tulee vajaa tai että ilman heitä kuvaa ei kerta kaikkiaan ole.

Kuljemme Odessan halki. Katsomme tarkasti joitain heistä – niitä, jotka kaikki tuntevat, ja joita ei itse asiassa tunne kukaan, mutta joita ei kerta kaikkiaan voi ohittaa. Valitsimme kymmenen tärkeimmän odessalaisen ammatin edustajaa – asemakaava-arkkitehtejä, kirjailijoita, muusikkoja, artisteja, lääkäreitä, merimiehiä, yrittäjiä, urheilijoita, miehiä ja naisia.

Jätämme puolueettomuuden oppineille ja vaihdamme sen sumeilemattomaan puolueellisuuteen.

Ohjenuoranamme ainoastaan vaikutelmien syvällisyys rikomme asioiden väliset yhteydet ja ylitämme rajat.

Muunnamme objektiivisen todellisuuden subjektiiviseksi ja vääristämme suhteita täydelliseen tunnistettavuuteen saakka.

Lopputulos on Odessa muotokuvissaan.

A n a t o l i K o n t u š

Anatoli Kontuš (s. 1960) on Pariisissa asuva odessalaissyntyinen fyysikko, taiteilija, tohtori, tutkimusjohtaja Pitié-Salpêtrièren sairaalassa.

Venäjältä suomentanut Maiju Lehto

Lähdetään

No niin. Lähdetään.

Historiallisten muutosten aikakaudet sopivat historioitsijoille mutta eivät niiden kokijoille. Vallankumoukset ovat kauniita vain ulkoapäin. Ne ovat historian höyryvetureita, mutta on syytä välttää niiden alle joutumista. Niillä on omat lakinsa, kieliensä ja aritmetiikkansa. Muutama tusina mittätömyyksiä huijaa tuhansia muita, pistää palamaan satoja miljoonia ja ryhtyy johtamaan suurta maata kirjaimellisesti muutamassa tunnissa; totta sekin, että tämän jälkeen he elävät vain muutamia minuutteja.

Kaikki suuret imperiumit elävät lopulta kuitenkin vaikeiden kausien yli. Se on selvää.

Epäselvää on, kuinka sen kokevat kansalaiset.

Se siitä. Lähdetään matkaan.

Matkustamme kevyesti. Otamme vain kaiken tarpeellisimman – kykymme ja lahjakkuutemme. Rohkeuden, oikeudenmukaisuuden, ylpeyden. Oppineisuuden, neuvokkuuden, järjen. Uskon itseän.

Perhetraditiot ja uskon omiin jumaliin.

Meillä on edessämme paljon.

Täytyy opetella puhumaan vieraalla kielellä ymmärtääkseen omia lapsiaan.

Täytyy muuttua ja samaan aikaan olla pettämättä itseään.

Täytyy kääntää vieras maa omakseen ainoastaan rauhanomaisin keinoin.

Täytyy oppia, että kotimaata ei voi ainoastaan hukata, sen voi myös löytää. Oppia, että se ei sijaitse niinkään tilassa kuin ajassa. Siinä ajassa, jolloin meistä tuli niitä, joita olemme. Ja niin kauan kuin muutimme, kotimaamme on aina mukana.

Meille kuuluu koko maailma niin kauan kuin me kuulumme maailmalle.

Yhtä kaikki. Lähdetään matkaan.

Tästä Jumalan kiroamasta Pariisista – Venäjälle.

Animaatiot ennen Disneytä

Kolmikymmenvuotias juutalainen poika värittää maailmaa täytekyynällään.

Hän istuu kirjoituspöydän ääressä ja värittää maailmaa täytekyynällään, jossa on violettia mustetta.

Hän käyttää vain kirkkaita värejä.

Tapahtumien selluloidinauha venyytöy hitaasti hänen eteensä, ja hän värittää sen otos otokselta muuntaen tylsät, latteat ja harmaat kuvat ekaluokkalaisen monenkirjaviksi piirustuksiksi.

Hän värittää auringon siniseksi, hien ruusunpunaiseksi ja kärpäset kultaisiksi ja tekee taustasta kimaltelevan kuin parketilattia tai taivas.

Samoilla väreillä hän sijoittaa kuvan ylälaitaan dialogin, ja mustavalkoinen 20-luvun elokuvakoje saa yllättäen äänen ja värit, kolmekymmentä vuotta ennen kuin se tapahtui Hollywoodissa.

Hän laittaa värit sivuun ja piirtää esineiden ääriiviivat hienolla, terävällä, aistillisella sulalla, viimeistelee pilvilinnat ja laittaa pieniä mustia pisteitä kaikkein tärkeimpiin paikkoihin pyrkien täydellisyyteen.

Räikeästi piirtyneet ääriiviivat ja pettävän epätodelliset värit viimeistelevät maailman muuttumisen piirroselokuvaksi.

Esidisneyläinen animaattori pukee Mikki Hiirensä suklaiseen pikkutakkiin, kermaisiin housuihin ja vadelmadamaskeihin, eikä koskaan anna tämän hävitä.

Hän on elokuvaaja – hän kuvailee elävästi, leikiten ja tarkasti, ja hän lisää omiaan.

Kirjastot muuttuvat elokuvateattereiksi.

Niistä astuu ulos Babelin ihastunut yleisö.

с Рубенсом и знакомый с Ван Дайком, рисовавший Фландрию красной-коричневой
 с песчаных дюн Остенде и огромными, как старички на темном-желтом,
 ашнни, об
 нные б
 любил
 лакам
 вший
 сыт
 поет
 в придор
 актив
 ждавша
 свези
 мижим
 варж
 ивш
 ий

Ensimmäinen flaami

Odessan ensimmäinen flaami,
joka syntyi Brüggessä tuulisena huhtikuun päivänä tummanharmaan taivaan alla,
joka harppoi Pohjois-Euroopan läpi yhdessä Eulenspiegelin ja Lamme Goedzakin kanssa,
joka käytti pitkää, tummansinistä liiviä ja teräväkärkisiä kenkiä,
joka työskenteli kokkina, matruusina, kellonsoittajana, kisällinä ja taidemaalarin apurina,
joka ystävystyi Rubensin kanssa ja tunki van Dyckin,
joka piirsi Flaaminmaan punaruskealla tummankeltaiselle pohjalle,
joka nautti Oostenden hiekkadyyneillä puhaltavasta raikkaasta tuulesta ja valtavista, vanhoja torneja
muistuttavista pilvistä,
joka rakasti tienvarsien majataloissa itsensä kylläiseksi syömistä ja maalaishäissä hypähtelemistä,
joka lauleskeli geusien iloisia lauluja,
joka vihasi munkkeja, inkvisitiota ja Alban herttuaa,
joka johdatti sotalaivat Zwin-joen madaltuvan väylän läpi,
joka nostatti Gentin vapaat jousimiehet kapinaan,
joka taisteli espanjalaisten kanssa Antwerpenissa, Haagissa ja Amsterdamissa,
joka ylisti Oranian kruunua, Gambrinusta ja vapautta,
joka kuoli Moskovassa vuonna 1934, ilman että olisi kertaakaan käynyt Flanderissa.

Eduard Bagritski (1895–1934). Runoilija-romantikko. Monet runot on omistettu Flanderille ja sen kansansankari Til Eulenspiegelille. Syntyi ja kasvoi Odessassa, muutti sittemmin Moskovaan, jossa kuoli astmaan.

Общай ритм языка не национализм
 здрлюдей. Несколько влюбленных мужчин любят друг друга, адвокат и националист
 легко догадаться, кто ты есть. Поэтому джаз не играет полдня, адвокат и националист
 един яет в н ших н территория одной а одной
 яе ожив арод

Muutama rakastunut mies

Muutama huolimattomasti pukeutunut mies rakastaa toisiaan hurmaantuneen yleisön silmien edessä.

Kaikista ihmiskunnan historiassa kehitetyistä rakastamiskeinoista heillä on käsissään vain flyygeli, rummut, viulu ja saksofoni.

Kukaan ei kuuntele toisiaan niin kuin he.

He soittavat jazzia, musiikkia kaikkivoipaisille sorretuille, yltäkylläisille köyhille, kaikkietäville kouluttamattomille.

Sitä eivät osaa edes parhaat meistä. Kaartua tuolla tavoin lavan ylle jazzviulistin kaartein, kumartua kosketinten ylle jazzpianistin kumarruksiin, jähmettyä rumpujen ylle jazzrumpalin jähmetyksellä.

”Voi, kunpa voisin ilmaista äänellä...” Voisi, jos olisi ajoissa puuhaillut jazzin parissa. Tehnyt sitä, mitä jää, kun kirjailijalta loppuvat sanat, runoilijalta riimit ja taidemaalariilta värit.

Meidän tulevaisuutemme on se, mitä haluamme tänään. Nämä muutamat valitut puhaltelevat, naputtelevat ja näppäilevät tulevaisuutensa meidän edessämme.

Täällä on helppo arvata, kuka kukin on. Siksi jazzia eivät soita poliitikot, asianajajat ja nationalistit.

Yhteinen rytmi ei ole kansallisuus, ei kieli, ei kulttuuri – se yhdistää samaa aluetta tylsästi asuttavia ihmisiä kansoiksi.

Muutama rakastunut mies rakastaa toisiaan hurmaantuneen yleisön silmien edessä. Heillä on käsissään flyygeli, rummut, viulu ja saksofoni, ihmiskunnan suurimmat tekniset saavutukset.

En tiedä mikä Herra Jumala oli ammatiltaan, mutta nuoruudessaan hän oli luultavasti innostunut jazzista.

Leonid Utesov (1895–1982). Muusikko, laulaja, näyttelijä. 1930-luvulla kuuluisan jazz-yhtyeen johtaja. Yksi neuvostojazzin perustajista.

Maailmankaikkeuden keskustassa

Hän seisoo maailmankaikkeuden keskipisteessä ja koskettaa viulullaan taivasta.

Hän seisoo Lontoon filharmonisen orkesterin lavalla New Yorkin filharmonisen orkesterin säestämänä ja koskettaa viulullaan taivasta.

Joillakin tuskin havaittavilla vasemman käden sormien liikkeillä hän kumoo kaikki modernin fysiikan lait ja siirtää aurinkokunnan keskuksen sijainnin pisteeseen, joka hämmästyttäisi tähtitieteilijät.

Aurinko, planeetat, komeetat ja asteroidivyöhyke siirtyvät maata kiertävälle radalle ja alkavat pyöriä vanhan lontoolaisen salin ympäri hänen jousensa liikkeen tahdissa.

Jokainen paikallaolija on valmis vahvistamaan tämän ehdoita.

Polkien alleen Kopernikuksen, Galilein ja Newtonin hän keksii uudelleen painovoimalain, ja kolmen kilpikunnan selässä lepäävästä Maasta tulee varteenotettava kilpailija aurinkokeskeiselle maailmanmallille.

Liikkeen energian, nopeuden ja impulssin käsitteet vaihtuvat soinnun korkeuden, puhtauden ja syvyyden käsitteisiin.

Vain ensimmäisille riveille näkyvät muutokset kielten jännityksessä nostattavat pyöriteitä Auringossa ja magneettisia myrskyjä Jupiterissa.

Ensi parvelle hyvin erottuva jousen lento syöksee komeetat kiertoradaltaan.

Selkeästi koko salille piirtyvä pään heilahdus loppuakordin siivittämänä sotkee kaikki taivaankappaleet alkuaikojen pöly- ja kaasupilviksi ja palauttaa maailmankaikkeuden alkutilaansa.

Hän soittaa Saint-Saënsia seisten maailmankaikkeuden keskipisteessä. Maailma pyörii hitaasti hänen ympärillään hämmästyneen yleisön silmien edessä.

Hänen elämänsä

Hänen elämänsä, pyöreä ja sileä kuin mustanmeren rantakivet,
hänen elämänsä, keveä ja lempeä kuin merituuli,
hänen elämänsä, karkea ja vulgaari kuin katulaulu,
hänen elämänsä, tulinen ja intohimoinen kuin argentiinalainen tango,
hänen elämänsä, surullinen ja synkkä kuin karkotus Siperiaan,
hänen elämänsä, outo ja ihmeellinen kuin venäläinen satu,
hänen elämänsä, häijy ja pilkallinen kuin vallankumousiskelmä,
hänen elämänsä, arvoituksellinen ja päihdyttävä kuin teatterinäyttämö,
hänen elämänsä, meluisa ja kirjava kuin mustalaistanssi,
hänen elämänsä, rohkea ja vallaton kuin katupoika,
hänen elämänsä, juopunut ja rikki kuin romanialaistyttö,
hänen elämänsä, hilpeä ja runsas kuin odessalaiset häät,
hänen elämänsä, kurja ja kammottava kuin proletaarivallankumous,
hänen elämänsä, häikäisevä ja kirkas kuin sähkövalaistus,
hänen elämänsä, surkea ja kömpelö kuin rikkinäinen nukke,
hänen elämänsä, hauras ja herkkä kuin kuusenkoriste,

hänen elämänsä, lennähdettyään hetken mahdottoman korkealla maan päällä leimahti auringossa, loi
sietämättömän hohteen ja romahti alas särkyen ikuisiksi ajoiksi tuhansiksi pirstaleiksi.

Pjotr Leštšenko (1898–1954). Iskelmälaulaja, kupletisti. Aloitti uransa Kišinevissä, kansalaissodan jälkeen asui Romaniassa. Odessan romanialaisvalloituksen aikana palasi kaupunkiin ja avasi viihderavintolan. Vapautuksen jälkeen pidätettiin ja vietiin vankileirille.

Sinä ja minä

Sinä olet Odessan lahti, minä matkustaja-alus Jaša Gordienko. Liu'un hitaasti sinua pitkin ja puhkon sinut välillä kokollani, ja siinä sinä makaat edessäni, kiiltävänä, kosteana ja auringon lämmittämänä.

Sinä olet heinäkuun öiden kuuma, tukahduttava ilma, minä taas ajan kivettämä eukalyptus vanhasta kasvitieteellisestä puutarhasta. Sinä vapautat minut joka puolelta ja hyväilet minua hellästi mustan asfalttisen taivaan alla ja minä keinun hiljalleen liikkeesi tahdissa.

Sinä olet auringon kuivattaman Primorskin bulevardin rinne, minä kaupungin vanha köysirata. Hitaasti kiipeän sinua pitkin, ylemmäs ja ylemmäs, kunnes kierryn vilpoisaan paviljonkiin pimeiden puiden oksien alla.

Sinä olet viimevuotinen kuihtunut lehtikasa, minä pieni utelias siili. Kaivaudun sinuun öisin ja myllään siellä aamuun asti, häärin ja putkahtelen välillä ulos.

Sinä olet puhtaaksi pesty kolmen litran lasitonkka, minä tuore, rasvainen smetana. Tartarunarskajalainen emäntä kohottaa minut myyntipöydän ylle sinisessä emaliruukussa, ja valun hitaasti sinuun soljuen sisääsi hitaina, paksuina pyörteinä.

Sinä olet vanha mökkisohva, minä virttynyt, riekaleiksi raastettu peite. Makaan päälläsi pimeässä toistaen jokaisen sopukkasi, ja välillä sinä värähtelet allani, kun joku rämistelee ämpäriä keittiössä.

Sinä olet osuuskaupasta ostettu harppi, minä kahden kopeekan ruutuvihko. Sinä lennähtelet ylläni nostellen jalkojasi korkealle; selälläni maaten minä seuraan sinua silmä kovana, kuohuksissa, kalpeana.

Sinä olet valkoiset pitsihousut, minä painava, hehkuva silitysrauta. Silitän sinua varovasti joka puolelta ja tunnen, kuinka avaudut vasten karkeaa kosketustani.

Sinä olet Odessan sinfoniaorkesteri, minä koulupoika ilman lippua. Kassan luo ei pääse, aula on tungosta; lopultakin joidenkin epäonnistuneiden yritysten jälkeen tulen sisääsi henkilökunnan sisäänkäynnin kautta.

Sinä olet vesi, joka läikähtää pihalle pyykkäyksen jälkeen, minä kompostilaatikosta juokseva pieni puro. Yhdessä me valumme jonnekin pihan nurkkaan ja tyrehdymme portin seinän viereen, uloskäynnin eteen.

Sigismund Freud (1925). Odessalainen lääkäri, psykiatri, kuuluisan itävaltalaiskollegan kaksinkertainen kaima. Seksuaalihäiriöiden asiantuntija. Nykyään asuu Australiassa.

Pikku-ukkojen kalastaja

Hän piiloutuu kaikilta ja kalastelee pikku-ukkojaan.

Hän kalastelee pikku-ukkojaan hienoista metallisista höyrylaivoista, jotka ovat ihan kuin oikeita.

Jäädessään yksin hän kapuaa tuolille pelkässä pyjamassaan, vilkuilee ympärilleen ja koskee höyrylaivaa varovasti.

Aluksi hän tarkastelee huolellisesti laivaa sen joka sivulta ja heiluttelee sitä saadakseen selville, mitä sen sisällä on.

Hän tietää että joku siellä on, mutta ei aina tiedä kuka.

Monta vuotta höyrylaivoilla seilanneena hän tuntee hyvin niiden rakenteen.

Hän nostaa kansiluukkuja, silmäilee ikkunoita, avaa sitten kannen ja kopeloi kämmenellään sisältä.

Sitten hän hellittää otteensa hitaasti.

Riippuen säästä, tuulen suunnasta ja eteläisten tähtien sijainnista kämmenelle ilmestyvät Borjuška ja mummo, Fjodortšuk, kapteeni Stratonov tai mekaanikko Salerno.

Jonkin aikaa hän tuijottaa niitä herpaantumatta erottaakseen jokaisen yksityiskohdan, sitten hän asettaa kannen huolellisesti paikoilleen, sammuttaa lampun, menee makuulle ja nukahtaa.

Pikku-ukot nukkuvat tyynyllä hänen vieressään.

Boris Žitkov (1902–1938). Kirjailija, Meritarinoiden ja meriaiheisen lastenkirjallisuuden tekijä, mm. kuuluisan tarinan *Kuinka pyydystin pikku-ukkoja*. Kasvoi Odessan satamassa.

Viimeinen maailmanmestari

Michael Schumacher, joka kuljettaa palloa ympäri jalkapallokenttää,
Diego Maradona, joka istuu kilpa-auton ratin takana,
Garri Gasparov, joka iskee kiekon kentän alalaitaan,
Mohammed Ali, joka kyyristyy polkupyörän tangon taakse,
Valeri Harlamov, joka uhraa kuningattaren kuningashyökkäyksessä,
Miguel Indurain, joka nostaa ennätyspainon,
Vasili Aleksejev, joka valmistautuu viimeiseen korkeushyppyyn,
Valeri Brumel, joka tyrmää vastustajansa oikealla suoralla,
Ivan Poddubni, joka valloittaa jälleen uuden huipun,
Reinhold Messner, joka tekee lonkkaheiton,
Charles Lindbergh, joka ylittää Atlantin veneellä,
Fritjof Nansen, joka raivaa tiensä läpi Keski-Afrikan,
odessalainen Amundsen,
etelävenäläinen Montgolfier,
Pohjoisen Mustanmeren Tškalov,
kreikkalainen discobolusfilosofi,
roomalainen harrastelijagladiator,
englantilainen herrasmiesnyrkkeilijä,
Sergei Utotškin (Odessa),
urheilun viimeinen maailmanmestari.

Sergei Utotškin (1876–1916). Legendaarinen odessalaisurheilija 1900-luvun alusta, monitaituri. Lentäjä, autoilija, pyöräilijä, jalkapalloilija. Ensimmäisiä venäläislentäjiä.

Когда я учился в девятом классе, она снова напомнила о себе. Поздно вечером она вдруг встряхнула Одессу с силой четыре балла, причем так

Никто не , что мой дедушка только успел крикнуть бабушке: "Люда, спасай детей!" и выпрыгнуть в окно со второго этажа.

Дряхлая и обрushedая за

которой власти, которая

царь пост етской

через ш естнадц

, кроме Сов

Hän on luonto

Kaikki meistä tuntevat hänet hyvin. Kaikki ymmärtävät kenestä puhun.

Ensimmäistä kertaa sain tietää hänen olemassaolostaan kahdeksanvuotiaana. Minulle lahjoitettiin kirja avaruuden tulokkaista ja luin siitä komeetasta, joka vuonna 1907 räjähti tunguusalaisen taigan yllä aiheuttamatta kenellekään harmia, mutta kaataen metsää sadan kilometrin säteellä.

Myöhemmin näin hänet televisiossa, kun hän tulvi yli äyräidensä ja upotti alleen koko Keski-Kiinan. Maanviljelijät pakenivat häntä kuka minnekin, mutta hän saavutti heidät joka tapauksessa, tempasi heidät mukaansa ja rauhanomaisesti vei sinne minne piti.

Kun kävin yhdeksättä luokkaa, hän muistutti itsestään jälleen. Myöhään illalla hän yllättäen taristi Odessaa neljän boforin voimalla niin, että isoisäni ehti huutaa isoäidilleni vain: ”Ljuda, pelasta lapset!” ja hypätä toisen kerroksen ikkunasta. Kukaan ei kärsinyt, paitsi neuvostovalta, joka alkoi vapista ja luhistui kuusitoista vuotta myöhemmin.

Hänet tuntevat hyvin kaikki ne, jotka ovat hautautuneet lumipyryyn, olleet vuoristojoen virran vietävänä ja pudonneet talon katolle tietymättömistä tulleen tornadon heittämänä. On järjetöntä vastustaa, on vain alistuttava ja nautittava hänen energiastaan ja kauneudestaan.

Jokin aika sitten hän alkoi raivota Intian valtameren yllä ja valoi sateillaan koko Bangladeshin. Kukaan ei hukkunut, ja tummaveriset lapset soutelivat iloisesti ympäri kyljensä katuja, sillä hän on harmiton, ei tee kenellekään pahaa, paitsi itselleen.

Jotkut suhtautuvat häneen epäluuloisesti. Heitä voi ymmärtää: on vaikeaa suhtautua luottamuksella ydinräjähdykseen sen keskuksessa. On totta, että tällainen suhtautuminen ei kestä kauaa, enintään pari sekuntia – moni ei kestä kauempaa – ja nopeasti sokaistunut ja yllätetty johtohenkilöstö vaihtuu (jostain syystä aina elähtäneeseen) kenraalikuntaan.

Hän on häikäisevä, ihana ja väistämätön. Supernova S242, joka räjähtää yötaivaalla, loputtomista sateista kiehahteleva Amatsoni, Sisilian kukkuloiden ylle tummana kartiona kohoava Etna. Voitte kaivaa hänen ympärilleen säntillisiä kanavia ohjataksenne lähestyvän purkauksen haluamiinne uomiin, mutta kun se alkaa, voitte vain mennä turvallisen etäisyyden päähän ja ihastella unohtumatonta näkyä.

Alistukaa.

Älkää kinatko hänen kanssaan.

Hän tietää paremmin.

Kaikki tietävät kenestä puhun.